

**СВІТ-СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ І. ВАЛЛЕРСТАЙНА
(ДО МЕТОДОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ
КАПІТАЛІЗМУ)**

Дольська О. О.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», Харків*

У 1997 році американський соціолог І. Валлерстайн виступив з доповіддю, під назвою «Кінець знайомого світу», в якій зазначив: сучасна світова система вступила в стадію завершальної кризи, а перехідний період стане часом грізних потрясінь. У прикладі може стати світова криза 2008–2010 років, яка перейшла з фінансово-економічної фази до соціально-політичної. На думку Гонтмахера, наприклад, 2010-х рр. стали першою комплексною світовою кризою з часів Великої депресії. А ряд експертів вбачають у процесах, що проходять сьогодні, ознаки передбаченого С. Гантінгтоном у 1993 році «зіткнення цивілізацій». Незважаючи на те, що американський дослідник відмовився від методології світ-системного аналізу із центральною точкою, «ядром» золотого мільярда, треба розібратися у тому, які основні позиції були у центрі його уваги до середини 90-х рр. ХХ ст. По-перше, що виокремлює підхід до аналізу сучасного суспільства, – це концептуальні положення І. Валлерстайна. Його концепція світ-системного підходу має за методологічною базою міждисциплінарний характер. У ньому дуже тісно переплетені економіка та антропологія, соціологія та історія.

По-друге, у Валлерстайна змінюється об'єкт дослідження. Традиційно дослідники, зокрема і історики, обирали предметом свого вивчення якусь країну. Головною одиницею розвитку Валлерстайн обирає не «національну державу», а соціальну систему. Системи мають певну логіку функціонування та розвитку. Вони засновані на певному способі виробництва. І. Валлерстайн розуміє термін «спосіб виробництва» як особливу форму організації трудового процесу, у межах якої у вигляді якогось поділу праці здійснюється відтворення системи загалом.

Світ-імперії базуються на вилученні додаткового продукту за допомогою данини або ренти-податку та його редистрибуції (перерозподіл за вертикаллю). По-третє, крім світ-імперій Валлерстайн, слідуючи Броделю, зазначає існування світ-економік. Останні, на відміну від світ-імперій, інтегрувалися за допомогою економічних зв'язків, які пронизували політичні кордони країн. По-четверте. Особливу увагу І. Валлерстайн приділяв капіталістичній світ-системі. Вона сформувалася у Європі протягом так званого «довгого ХVІ століття» (1450–1650 рр.) з урахуванням західноєвропейської світ-економіки. Ця світ-економіка виявилася унікальною у тому, що їй вдалося уникнути трансформації у світ-імперію. Отже, як розвивається і чим характеризується така швидка за темпами розвитку і часом формування ця система, це питання, на яке І. Валлерстайн дав відповідь, що і стало основою для формування його методологічного підходу щодо аналізу пізнього капіталізму.